

Jak je to s blatňákem tmavým na jižní Moravě?

V Živě (2010, 1, kulér: XVIII) v části Forum byl otištěn příspěvek Blatňáku, vítej v moravských vodách od autorského kolektivu D. Horal, J. Danihelka a J. Sychra. Titulek naznačuje pozitivní reakci, ale po přečtení textu je zřejmé, že postoj autorů k problematice uvedeně v článku – k výskytu blatňáka tmavého (*Umbra krameri*) v oblasti jihovýchodní Moravy – je v zásadě negativní, resp. kritický. Na uvedený článek mne upozornil kolega, jinak by patrně nebyla žádná reakce a čtenáři, kteří nejsou odborníky na ryby, by mohli mít dojem, že „další cizácký element proniká na naše národní teritorium“.

Rozpad Československa v r. 1992 vedl k tomu, že blatňák tmavý, původní pro Československo, se stal pro Českou republiku „cizincem“. V Červeném seznamu obratlovců Československa (Baruš a kol. 1988) je tento druh zařazen do kategorie Ohrožený. V podmínkách Slovenska je posuzován dlouhodobě jako Silně ohrožený a je součástí záchranného programu (Májsky, Hajdú 2004). V současnosti se blatňák tmavý vyskytuje v levobřežní části záplavového území řeky Moravy, několik kilometrů od hranic České republiky. Lze předpokládat, že koncem 19. a začátkem 20. stol. byl tento druh v povodí Moravy podstatně více rozšířen, protože však neměl rybářský ani konzumní význam, nebyl jeho výskyt identifikován. O výskytu blatňáka v Pomoraví v okolí Hodonína a Moravské Nové Vsi mne kolem r. 1970 osobně informovali rybáři, kteří pamatovali své rybářské začátky z období konce 1. světové války. Uváděli detailní popis s komentářem, že tyto malé hnědavé rybičky jako poslední přežívaly spolu s piskoři pruhovanými (*Misgurnus fossilis*) v zanikajících vysychajících tůňkách a ramenech. Dokonce jednou se ryby úspěšně vytřely v zahradním bazénku. Logicky lze dovozovat, že šlo o blatňáka.

Uvedme si v krátkosti některé charakteristiky blatňáka tmavého. Jeho ostrůvkovitý výskyt je omezen na povodí Dunaje a Dněstru. Odhaduje se, že v posledních 10 letech populace tohoto druhu byly redukovány o 30 % v rámci původního areálu. Na území Slovenska v průběhu posledních 40 let 20. stol. došlo postupně k razantní redukci rozšíření i početnosti zbývajících populací. Blatňák tmavý se tam vyskytuje ve třech oblastech. V oblasti východoslovenské nížiny (povodí Latorice a Bodrogu) je tento druh na úrovni přežívání z hlediska početnosti i ojedinelých fragmentů výskytu. V oblasti Žitného ostrova při Dunaji je jeho rozsah oproti minulosti silně redukován a rozdrobený do několika územně omezených lokalit. Poslední oblastí je Záhorská nížina (povodí řeky Moravy), kde blatňák téměř vymizel a v současnosti se usiluje vcelku úspěšně o obnovu jeho výskytu na vybraných lokalitách. Blatňák tmavý je kriticky ohrožený druh evropského významu (zahrnutý

do příloh směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v rámci soustavy Natura 2000). Jde o krátkověkou rybu – dožívá se maximálně 3–4 let a dorůstá velikosti 8–12 cm. Optimální podmínky nachází ve stojatých vodách v zátopeném území se silným rostlinným zárostem. Je schopen přežívat v kritických kyslíkových podmínkách zanikajících tůňkách a říčních ramenech. Protože původní stanoviště v souvislosti s přeměnami krajiny člověkem zanikají, zásadní význam pro jeho další existenci mají umělé vytvořené kanály.

Je potřebné si ujasnit, co je či není nepůvodní druh, případně geograficky nepůvodní druh. Podle platné legislativy ČR (zákon č. 114/1992, Sb., § 5) se pro nepůvodní organismy používá termín „geograficky nepůvodní druh“, přičemž je uvedený status druhu podmíněn tím, že „není součástí přirozených společenstev určitého regionu“. Pojem „určitý region“ však není u nás legislativně vymezen. To má logiku, protože jinou dimenzi bude mít region pro terestrické obratlovce, jiné vymezení bude u regionu pro vodního obratlovce. A i ve vodním prostředí budou diametrální rozdíly. Vzpomeňme jen např. lososa obecného (*Salmo salar*), který v rámci životního cyklu putuje mezi sladkovodním a mořským prostředím, ve srovnání s naším blatňákem tmavým. Zákon zde zcela oprávněně ponechává na odborném posouzení, co je „určitý region“ ve vztahu ke konkrétnímu druhu. Pro vodní organismy se region jednoznačně chápe ve smyslu vodní ekosystém toku včetně přítoků a příslušejícího záplavového území, kde se může ryba buď průběžně, anebo sezonně (záplavy, průtoky) pohybovat. Převážně v minulosti provedené úpravy vodních toků, regulace, protipovodňové hráze zamezující záplavám, stupně a jezy tvořící migrační bariéry, řízené průtoky i znečištění vod, to vše zásadně změnilo původní výskyt ryb i podmínky pro jejich volnou migraci v rámci povodí Moravy a Dyje. Původně jednotný říční ekosystém z hlediska volného pohybu ryb byl fragmentován, a tak byl znemožněn přirozený rozvoj tamní ichtyofauny.

Pro úplnost uvádím, že se v našich legislativních předpisech nepůvodní druhy ryb v různém akcentu objevují ještě v zákonu č. 254/2001, Sb., o vodách a změně některých zákonů (vodní zákon) – § 35 a v zákonu č. 99/2004, Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybníkářství – § 2). Obecně se v mezinárodním měřítku pro nepůvodní organismy používá termín alien species, a proto se v kompendiu nepůvodních organismů v České republice doporučuje v této návaznosti používat označení nepůvodní druh (Mlíkovský, Stýblo 2006). Rovněž se připomíná, že mezinárodně je regionálně chápáno ve

smyslu celoevropském. Podrobný přehled terminologie v souvislosti s nepůvodními druhy zpracoval L. Hanel (2004).

Vraťme se k problematice blatňáka tmavého. Podle mého názoru vzhledem k jeho rozšíření v minulosti i vzhledem k současnému výskytu, kdy je jeho původní areál vázán zde konkrétně na povodí Moravy (= určitý region), lze blatňáka tmavého považovat za původní druh pro oblast jihovýchodní Moravy, tj. povodí dolních úseků řek Moravy a Dyje na území ČR. Pokud bychom postupovali jako autoři předemného článku, potom bychom např. ježdika dunajského (*Gymnocephalus baloni*) – první výskyt v ČR prokázán v r. 1996 (Jurajda, Černý 1997) nebo candáta východního (*Sander volgensis*) – první výskyt v r. 1992 (Jurajda, Pavlov 1993) mohli označovat rovněž za „nepůvodní“ druhy. Je absurdní považovat za nepůvodní druh, jehož výskyt byl jednoznačně potvrzen v povodí v minulosti i v současnosti o několik kilometrů níže po proudu. Podle posledních výzkumů některých autorů je naopak původnost výskytu např. hořavky duhové (*Rhodeus amarus*) v některých částech Evropy velmi pochybná, přesto je v řadě zemí pod legislativní ochranou a jsou pro tento druh vymezeny evropsky významné lokality v rámci soustavy Natura 2000 (Van Damme a kol. 2007).

Pokus o zavedení blatňáka tmavého na vybranou lokalitu v záplavovém území dolní části Dyje byl realizován v součinnosti se slovenskou stranou v rámci záchranného programu pro tento druh na Slovensku s cílem vytvořit v oblasti jižní Moravy rezervní zdroj jeho populace. O tom jsme informovali odbornou veřejnost na XI. české ichtyologické konferenci v Brně (Hajdú a kol. 2008).

Závěrem bych chtěl uvést, že výsledek pokusu zavést blatňáka tmavého do lokality v povodí dolního úseku Dyje budeme znát až po několika letech. Současně doufám, že nebudeme nuceni pro tento druh vyžadovat vstupní případně pobytové vízum. Autory článku Blatňáku, vítej v moravských vodách! i čtenáře ujišťuji, že blatňák tmavý s ohledem na své biologické vlastnosti není schopen přemnožení ani invazivního rozšíření nebo invazivního působení. Blatňák tmavý v žádném případě neohrozí naše původní i současné v tamní oblasti se vyskytující nepůvodní druhy ryb včetně nepůvodního invazivního karasa stříbřitého (*Carassius auratus*), jehož početnost je vydatně navyšována aplikovaným plánem péče v NPR Lednické rybníky.